

ANITA HRNJAK (Zagreb)

SEMANTIČKI OPSEG IMENICE *KRV* KAO KOMPONENTE FRAZEMA (na materijalu hrvatskih i ruskih frazema)

U rješavanju pitanja opravdanosti proučavanja vezanog značenja riječi u okviru frazeologije može nam pomoći analiza načina na koji je semantički opseg leksema komponente frazema obrađen u jednojezičnim rječnicima. Takva analiza pokazuje da su vezana značenja, odnosno značenja kroz koja se samostalna riječ bez dodatnog sintagmatskog okružja nikada ne ostvaruje, zastupljena u jednojezičnim rječnicima u mnogo većoj mjeri nego što se to na prvi pogled čini. S druge pak strane, broj zabilježenih vezanih značenja pokazuje da su ona u leksikologiji u znatnoj mjeri prihvaćena kao osobit tip leksičkog značenja, te da je semantička analiza frazema i njegovih komponenti njen nezaobilazan dio. Možemo dakle reći da su u semantičkoj analizi ovoga tipa frazeologija i leksikologija tijesno povezane i ne dopuštaju jednostrane zaključke.

1. Uvod

Na sintagmatskoj razini jezika riječi ulaze u raznolike veze i pritom čuvaju, djelomično mijenjaju svoje značenje ili prolaze kroz potpunu značenjsku preobliku i gube svoju semantičku samostalnost. U slobodnim svezama svaka riječ čuva svoje prvobitno značenje koje se u proučavanjima tipova jezičnih značenja naziva slobodnim značenjem ([8]), dok riječi sastavnice neslobodnih veza doživljavaju različite značenjske preoblike, gube svoju semantičku samostalnost i ostvaruju se kroz vezano značenje. Problematika vezanog značenja riječi često se obrađivala u sklopu proučavanja frazeologije pojedinog jezika¹ što nas ne čudi ako znamo da su frazemi neslobodni sklopovi riječi čije se značenje ne može objasniti kao jednostavan spoj značenja njegovih komponenti koje su izgubile svoje prvobitno leksičko

¹ O frazeološki vezanom značenju riječi u sklopu proučavanja frazeologije hrvatskog i ruskog jezika vidi radove Larise I. Lupačove. ([3], [4], [5])

značenje.² Ipak, analizi značenja komponenata frazema možemo pristupiti na dva različita načina koja uvjetuju i dva različita pogleda na opravdanost proučavanja vezanog značenja riječi u okviru frazeologije. O frazeološki vezanom značenju riječi sastavnica frazema nećemo moći govoriti ako smatramo da one sudjeluju u izgradnji frazeološkog značenja, ali su same za sebe desemantizirane, onemogućene da nose pojedinačno značenje. Suprotno shvaćanje opravdava proučavanje frazeološki vezanog značenja komponenata frazema pretpostavkom da njihovo spajanje na sintagmatskoj razini dovodi do preoblikovanja njihova prvobitnog značenja logikom metafore, metonimije, singdohe i sličnih postupaka i na taj način producira brojna nova, frazeološki vezana značenja leksema komponenti. U pokušaju da se opredijelimo za jedno od ovih dvaju stajališta nameće nam se pitanje do koje su mjere takva značenja prihvaćena kao osobit tip leksičkog značenja u leksikologiji, tj. na koji je način semantički opseg leksema komponente frazema obrađen u jednojezičnim rječnicima.

S namjerom da pokušam odgovoriti na to pitanje u ovom sam radu analizirala način i stupanj podudaranja semantičkog opsega imenice *krv* kao komponente frazema hrvatskog i ruskog jezika i njenog semantičkog opsega u jednojezičnim rječnicima hrvatskog i ruskog jezika.

2. Semantički opseg imenice *krv* kao komponente frazema u hrvatskom jeziku

U analizi semantičkog opsega imenice *krv* u hrvatskom jeziku koristila sam veliki Akademijin *Rječnik hrvatskog ili srpskog jezika* (svezak pod uredništvom P. Budmanija iz 1897. godine), Broz-Ivekovićev *Rječnik hrvatskog jezika* (prvi svezak izišao 1901.), te Aničev *Rječnik hrvatskog jezika* (treće prošireno izdanje iz 1998. godine), dok sam korpus frazeoloških jedinica prikupila koristeći *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika* Josipa Matešića (1982.), *Hrvatsko-njemački frazeološki rječnik* istog autora (izišao 1988. godine), a uzela sam u obzir i frazeološke jedinice obrađene u gore navedenim rječnicima hrvatskog jezika.

2.1. Prvo i osnovno značenje imenice *krv* koje navode sva tri rječnika hrvatskog jezika jest "tekućina koja teče kroz žile čovjeka i životinja".³ Riječ je o prototipnom, slobodnom značenju u kojem se imenica može pojaviti bez frazeološke okoline, ali oko ovog značenja mogli bismo grupirati sljedeće frazeme:

bez kapi (kaplje) krvi - blijed

ide komu krv u glavu (lice, obraze) - crveni se

krv i mlijeko - osoba sa svježim ili rumenim licem

nemati kapi krvi - biti vrlo blijed

U navedenim frazemima značenje se gradi na semantičkom talogu u kojem imenica *krv* sudjeluje sa svojim prototipnim značenjem, pa možemo govoriti o licu koje je blijedo zbog

² Potrebno je razlikovati potpunu desemantizaciju o kojoj govorimo kada sve komponente frazema gube svoje prvobitno leksičko značenje i djelomičnu desemantizaciju koja se odnosi na gubitak leksičkog značenja samo u dijela komponenata frazema.

³ Ovo značenje preuzeto je iz Aničeva rječnika, dok se u neznatno promijenjenom obliku nalazi u preostalim dvama rječnicima.

slabe prokrvljenosti ili u obrnutom slučaju rumene boje. Eventualno frazeološki vezano značenje u ovim frazemima bilo bi "boja lica", ali ono nije navedeno ni u jednom rječniku.

2.2. Značenje koje se pojavljuje u dvama od triju analiziranih rječnika hrvatskog jezika pod natuknicom *krv* odmah nakon prototipnog značenja jedno je od vezanih značenja ove imenice što znači da se ono ostvaruje samo kad imenica ima dodatno, frazeološko okružje. Riječ je o značenju za koje se navodi da se upotrebljava kad govorimo u prenesenom smislu i unutar kojeg postoji specifična dodatna potpodjela u svakom od rječnika, a mogli bismo ih objediniti pod značenjem "ljudska narav".

a) U najopćenitijem smislu na ljudsku narav upućuje imenica *krv* u frazemu:

biti od krvi i mesa - biti čovjek sa svim ljudskim slabostima

b) Značenje "temperament"⁴ možemo povezati s imenicom *krv*⁵ u frazemima:

biti hladne krvi - biti hladnokrvan

čovjek hladne (riblje) krvi - čovjek koji se ne uzbuđuje lako

čovjek žablje krvi - plašljivac, kukavica

biti ljute (vrole) krvi - biti nagao

čovjek vrole (vruće) krvi - nagao, temperamentan čovjek

vruća krv - nagla narav

čovjek nemirne (nečiste, opak, zle, pogane) krvi - čovjek spreman na svako zlo

biti slatke krvi - biti osjećajan prema tuđoj nesreći

mile krvi - osjećajan

c) Imenica *krv* pojavljuje se u značenju "osjećaj" ([16]) kad semantički talog u izgradnji frazeološkog značenja upućuje na fiziološko očitovanje nekog od sljedećeg osjećaja:

ljutnja, uzbuđenje

kipi (ključa) krv u komu - biti razdražen, uzrujavati se

krv igra u komu - uzbuđivati se

krv pada komu na oči - uzrujavati se, gubiti vlast nad sobom

krv se muti komu - uzbuđivati se (spremajuci osvetu)

krv se uzbuni u komu - uzrujati se

krv vri komu u žilama - razljutiti se, uznemiriti

zavri komu krv - razljutiti se, uznemiriti

zakipi krv u komu - postati razdražen, uzrujati se

⁴ Iako se u svakodnevnom govoru uz leksem *temperament* u istom značenju često rabi i *karakter*, smatram da ih ne možemo rabiti kao sinonime. Ovdje rabim leksem *temperament* u značenju "osobina ličnosti koja određuje način emocionalnog reagiranja čovjeka na svijet oko njega", a *karakter* u značenju "ukupnost čovjekove ličnosti".

⁵ Vidi [10] i [16].

⁶ Iako ovo značenje ne navode analizirani rječnici hrvatskog jezika, ja ga dodajem jer smatram da bi se na ovaj način moglo navesti uz ostale navedene u potpodjeli značenja "osjećaj".

mržnja⁶

izazvati (stvarati, unositi) zlu krv - praviti razdor, sijati mržnju
strah

krv se komu leđi (sledi, zaledi) [u žilama] - jako se bojati

iskrenost⁷

biti pisan (zapisan, napisan) krvlju - biti napisan iskreno, s dubokim osjećajem

d) Oko imenice *krv* u značenju "karakter"⁸ možemo grupirati frazeme:

leži što komu u krvi - biti prirođeno, dio karaktera

nešto je komu u krvi - biti prirođeno, dio karaktera

nešto ide komu u krv - nešto postaje navika, dio karaktera

prijeći u krv - postati prirođeno

ucijepiti komu što u krv i kosti - učiniti da što postane dio ličnosti

ući komu u krv i put - postati stalnom navikom

ući u krv - postati navikom

2.3. Naredno vezano značenje imenice *krv* navedeno uz oznaku da se koristi u prenesenom smislu je "životna snaga, vitalnost", a možemo ga povezati u sljedeće tri podskupine frazema:

a) *bez krvi* - blijed i iscrpljen

biti bez krvi - biti iscrpljen, bez snage

biti pun krvi i mesa - biti pun života i snage.

U navedenim frazemima vezano značenje imenice komponente sudjeluje u izgradnji frazeološkog značenja preko semantičkog taloga u kojem je krv poistovječena sa životnom snagom, a njen nedostatak sa stanjem iscrpljenosti.

b) U sljedećim frazemima uz semantički talog koji upućuje na fizičku iscrpljenost pojavljuje se i konotacija psihičke iscrpljenosti i nerveze:

isisati (ispiti) komu krv - izmučiti koga, dodijavati komu

piti (sisati) komu krv (na pamuk, na slamku, na slamčicu) - uporno i dugotrajno koga mučiti, izrabljivati, dosađivati komu

c) U frazemima posljednje podskupine semantički talog upućuje na gubitak životne snage i vitalnosti zbog napora ili iscrpljujućeg rada:

krv i znoj - trud i muka

zaraditi u krvi i znoju - zaraditi teškim radom

propisati (propljučati) krv - pretrpjeti puno napora i neugodnosti

2.4. Frazemi u kojima semantički talog upućuje na gubitak života kao posljedicu gubitka krvi organizirani su oko vezanog značenja "život" koje uz imenicu *krv* navode sva tri analizirana rječnika hrvatskog jezika:

⁷ V. bilješku 6.

⁸ V. bilješku 4.

dati za koga, za što krv i život - umrijeti za koga, što
dati za koga, za što zadnju kap krvi - žrtvovati se za što
košta koga što krvi - žrtvovati se za što

plaćati krolju - plaćati životom

prolijevati/proliti [svoju] krv za koga - žrtvovati život za koga

2.5. Vrlo velik broj frazema grupiran je oko značenja "ubojstvo, krvoproliće ili borba" koje je također navedeno u sva tri analizirana rječnika hrvatskog jezika. Riječ je o značenju koje se ostvaruje u sljedećim frazeološkim jedinicama:

boriti se na krv i nož - boriti se svom snagom, do smrti

gaziti u krv - činiti krvoproliće

krv će leći - bit će mrtvih

krv do koljena - pokolj

krv tečepoteče - gine se, ratuje se

kupati se u krvi - vršiti pokolj

legla je krv - netko je ubijen

ogreznuti u krvi - izvršiti mnoga ubojstva, naviknuti se na zločin

okupati se u krvi - izvršiti krvoproliće

okusiti ljudsku krv - ubiti

omastiti ruke krolju - postati ubojica ili sukrivac u ubojstvu

pala je krv - došlo je do ubojstva

plivati u krvi - činiti mnogobrojna ubojstva

proliti more (potoke) krvi - izvršiti krvoproliće

proliti nedužnu (nevinu) krv - ubiti nevina čovjeka

ugaziti u krv - upustiti se u krvavu borbu

ugušiti što u krvi - ugušiti nemilosrdno ubijajući

Ovoj skupini možemo dodati i nekoliko frazema u kojima komponenta *krv* ne ukazuje izravno na ubojstvo ili borbu, već na ljudsku agresivnost koja se očituje kroz spremnost na borbu i krvoproliće:

biti gotov na krv - biti spreman na tučnjavu (do smrti)

biti s kim na krv i nož - biti u oštru sukobu

biti žedan (željan) čije krvi - željeti čiju smrt, biti sklon ubojstvu

tražiti krv od koga - svetiti se komu ubojstvom

2.6. Posljednje vezano značenje imenice *krv* navedeno uz oznaku da se koristi u prenesenom smislu u sva tri analizirana rječnika jest "srodstvo, porijeklo, potomstvo", a možemo ga povezati sa sljedećim podskupinama frazema.

a) U većine frazema vezano značenje ukazuje na rodbinske odnose:

biti čija krv - biti rod

biti jedna (ista) krv s kim - biti s kim u srodstvu

biti jedna krv i mlijeko - biti braća po ocu i po majci

biti krv čije krvi - biti komu rod, potomak

biti krv komu - biti rod komu

krv moje krvi - dijete, potomak

krv od krvi - vlastito dijete

po krvi i po mlijeku - po ocu i po majci

rod po krvi - najbliži rod, rod po ocu

rod po tankoj (debeloj) krvi - dalji i bliži rod; rod po ženskoj ili muškoj liniji

tuda krv - stran, dalek po rodu

vlastita krv - rod, porod

b) Neki frazemi grade svoje značenjem ukazivanjem preko imenice *krv* na porijeklo:

plava krv - plemićki rod

biti plave krvi - biti plemenita porijekla

c) Kao poseban primjer možemo navesti i frazeme u kojima komponenta *krv* ukazuje na pasminu životinje:

čiste krvi - čiste pasmine

od dobre krvi - od dobre pasmine

d) U sklopu ovog posljednjeg značenja Akademijin *Rječnik hrvatskog ili srpskog jezika* navodi i dodatnu mogućnost uporabe imenice *krv* u značenju "narodnost", ali to vezano značenje pronalazimo u sastavu samo jednog frazema hrvatskog jezika:

brat po krvi - sunarodnjak

Riječ je o vezanom značenju koje se uglavnom pojavljuje u primjerima kad se imenica *krv* povezuje na sintagmatskoj razini s bilo kojim pridjevom koji ukazuje na nacionalnu ili geografsku pripadnost,⁹ a vrlo rijetko u frazemima koji nisu rezultat trenutnih kombinacija u govoru, već se reproduciraju kao gotovi sklopovi riječi.

2.7. Provedena analiza pokazala je da jednojezični rječnici hrvatskog jezika navode uz osnovno, prototipno značenje i sva vezana značenja imenice *krv* koja se pojavljuju u frazemima sa spomenutom imenicom kao komponentom. Izuzetak je moguće dodatno frazeološko značenje "boja lica" koje ne navodi niti jedan od analiziranih rječnika, te dodatna podznačenja "mržnja" i "iskrenost" u sklopu njima nadređenog značenja "osjećaj".

3. Semantički opseg imenice *krv* kao komponente frazema u ruskom jeziku

U analizi semantičkog opsega imenice *krv* u ruskom jeziku koristila sam *Rječnik ruskog jezika* Ožegova i Švedove (1992.), *Veliki rječnik ruskog jezika* u redakciji Kuznecova (1998.) i *Rječnik suvremenog ruskog književnog jezika* (peti svezak u redakciji Babkina i Sorokina iz 1956. godine), dok sam korpus frazeoloških jedinica prikupila koristeći *Frazeološki rječnik ruskog jezika* Fjodorova (1995.), *Frazeološki rječnik ruskog jezika* u redakciji Molotkova (1987.), *Rusko-hrvatski ili srpski frazeološki rječnik* u redakciji Antice Menac (prvi svezak, 1979.), te frazeme obrađene u analiziranim jednojezičnim rječnicima ruskog jezika.

⁹ Npr. takvo značenje pronalazimo u svezama tipa *čovjek dalmatinske krvi*.

3.1. Kao i u hrvatskom jeziku, prvo i osnovno značenje imenice *krv* koje navode oba rječnika ruskog jezika je “*tjelesna tekućina u ljudi i životinja*”.¹⁰ Riječ je o jedinom slobodnom značenju u kojem se imenica može pojaviti bez frazeološke okoline. Mali je broj frazema koje možemo grupirati oko ovog značenja, a moguće frazeološki vezano značenje koje bismo mogli povezati s imenicom *krv* u sastavu ovih frazema isto je kao i u hrvatskom jeziku “*boja lica*”. Budući da to značenje nije zabilježeno u analiziranim rječnicima ruskog jezika, frazeme na koje se ono odnosi navodim ovdje:

кровь с молоком - rumeno lice

кровь бросается в лицо - crvenjeti od srama, uzbuđenja

наливаться кровью - crvenjeti se

ни кровинки в лице - vrlo blijed

3.2. Jednojezični rječnici ruskog jezika gotovo identično opisuju značenja imenice *krv* kao i rječnici hrvatskog jezika, pa tako nakon osnovnog, prototipnog značenja navode nekoliko podznačenja objedinjenih pod značenjem “*ljudska narav*”. Riječ je o vezanom značenju oko kojeg se okuplja nekoliko podskupina frazema koji svoje značenje grade na temelju semantičkog taloga koji upućuje na povezanost ljudske naravi, osjećaja i promjenjivih stanja s tjelesnom tekućinom koja je osnova čovjekove fizičke egzistencije.

a) Za razliku od hrvatskog jezika u kojem pronalazimo niz frazema organiziranih oko značenja “*temperament*”,¹¹ u ruskom jeziku potvrdu za ovo značenje, navedeno u oba analizirana rječnika, nalazimo tek u nekolicine frazema:

горячая (кипучая) кровь - nagla narav

холодная кровь - narav čovjeka koji se ne uzbuđuje lako

b) Mnogo je više frazema ruskog jezika organiziranih oko značenja “*osjećaj*” koje analizirani rječnici ruskog jezika za razliku od rječnika hrvatskog jezika ne navode kao posebno podznačenje, navodeći frazeme tog tipa kao primjere za ostvarivanje nadređenog značenja “*ljudska narav*”. Takve frazeme mogli bismo kao i u hrvatskom jeziku podijeliti s obzirom na osjećaj koji se njima izražava:

ljutnja, uzbuđenje

кровь заиграла в жилах кого, чьих - postati uzbuđen

кровь закипает (закипела) у кого, чья - postati razdražen, izgubiti vlast nad sobom

кровь играет (бродит, кипит) в ком - biti razdražen, uzrujavati se

кровь кипит (бродит, бурлит) - biti ljut, razdražen, uznemiren

кровь ключом кипит - biti u stanju velike razdraženosti

кровь разигралась (расходилась) в ком - doći u stanje uzbuđenosti

кровь ударила (бросилась) в голову - izgubiti vlast nad sobom

strah

кровь стынет (леденеет, холодеет) (в жилах) - jako se bojati

¹⁰ Ovakvo značenje u donekle proširenom obliku navedeno je u oba analizirana rječnika ruskog jezika.

¹¹ V. bilješku 4.

*забринутост*¹²

испортить много крови кому - zadati komu mnogo briga, uznemiriti koga

портить кровь кому - uznemiravati koga, kvariti mu raspoloženje

портить себе кровь - zadavati si nepotrebne brige

iskrenost

писать кровью сердца - pisati iskreno, s dubokim osjećajima

*туга*¹³

сердце кровью обливается чьё, у кого - osjećati veliku tugu, suosjećati

c) Kao i u hrvatskom jeziku niz frazema organizira se oko značenja “*karakter*”,¹⁴ navedenog u oba analizirana rječnika:

в крови что у кого - biti navika, dio karaktera

входить в плоть и кровь - postati navika, karakterni crta

кровь говорит (заговорила) в ком - otkriva se čiji karakter, narav¹⁵

3.3. Najveći dio frazema ruskog jezika grupiran je oko značenja “*ubojstvo, krvoproliće ili borba*”, navedenog u oba rječnika ruskog jezika:

кровь за кровь - osveta ubojstvom za ubojstvo

кровь льётся (течёт) рекой - krv teče potocima, krvoproliće

кровь чья на ком-либо - biti odgovoran za ubojstvo

кровь чья падает на кого - biti odgovoran za ubojstvo

купаться (утопаться) в крови - činiti krvoproliće

лить (проливать) кровь чью - vršiti pokolj, mnoga ubojstva

малой кровью - s malim ljudskim gubicima

море крови - more krvi, krvoproliće

на крови - na mjestu ubojstva

обагрить руки кровью (в крови) - ogreznuti u krvi, učiniti mnoga krvoprolića

плавать в крови - kupati se u krvi, činiti pokolj

смыть кровью обиду - svetiti se ubojstvom

тонуть в крови - biti sav u krvi, činiti krvoproliće

Ovoj skupini možemo dodati kao i u hrvatskom dva frazema u kojima komponenta *krv* ne ukazuje izravno na ubojstvo, već na ljudsku agresivnost koja se očituje kroz spremnost na borbu i krvoproliće:

жаждать крови - željeti čiju smrt, biti spreman na ubojstvo

жадный крови - sklon ubojstvu

¹² U hrvatskom jeziku nisam pronašla frazeme koji bi izražavali osjećaje zabrinutosti ili tuge, pa nas ne čudi da takva podznačenja nisu navedena ni u jednom od analiziranih rječnika hrvatskog jezika.

¹³ V. bilješku 12.

¹⁴ V. bilješku 4.

¹⁵ Ovaj frazem ruskog jezika upotrebljava se i u drugom značenju koje navodim pod 3.4.

3.4. Posljednje vezano značenje imenice *krv* navedeno uz oznaku da se koristi u prenesenom smislu u oba analizirana rječnika jest “*srodstvo, porijeklo, potomstvo*”, a oko njega grupiraju se kao i u hrvatskom jeziku sljedeće podskupine frazema.

a) Imenica *krv* u prvoj podskupini frazema ukazuje svojim vezanim značenjem na rodbinske odnose:

голос крови - osjećaj srodstva

кровь говорит (заговорила) в ком - javlja se osjećaj srodstva

кровь от крови кого, чей - krvno srodstvo, potomak

одной крови - godaci

плоть и кровь - rod

узы крови - rodbinske veze

b) Jedan frazem gradi svoje značenje ukazivanjem preko imenice *krv* na porijeklo:

голубаи кровь - čovjek plemenita porijekla

c) Posebnu podskupinu čine dva oblika frazema u kojem komponenta *krv* ukazuje na pasminu životinje:

чистой крови - čiste pasmine

чистых (высоких) кровей - čiste pasmine

Iako se oba oblika frazema upotrebljavaju prije svega kad govorimo o pasmini životinja, u ruskom se jeziku mogu upotrebljavati i u pridjevskoj funkciji u značenju “*istinski, pravi*” kad govorimo o osobama ili pojavama.¹⁶

3.5. Za razliku od jednojezičnih rječnika hrvatskog jezika koji kao jedno od vezanih značenja imenice *krv* navode i značenje “*životna snaga, vitalnost*”, analizirani rječnici ruskog jezika ne bilježe takvo značenje, iako u ruskom jeziku pronalazimo frazeme koje bismo mogli grupirati oko spomenutog značenja.

a) кровь играет в ком - osjećati se punim snagom, energije

кровь играет в жилах у кого - osjećati se punim životne snage

U navedenim frazemima vezano značenje gradi frazeološko značenje putem semantičkog taloga koji povezuje krv sa životnom snagom.¹⁷

b) Dio frazema ruskog jezika koje možemo navesti u ovoj skupini upućuje kao i dio frazema hrvatskog jezika na fizičku iscrpljenost uvjetovanu nedostatkom krvi, ali povezanu sa stanjem psihičke iscrpljenosti i nervoze:

пить (сосать) кровь чью - mučiti koga, nervirati, dodijavati komu

высасывать кровь кому - mučiti koga, dodijavati komu

d) Nekoliko frazema upućuje preko semantičkog taloga na iscrpljenost i gubitak životne snage kao rezultat napora ili iscrpljujućeg rada:

¹⁶ U hrvatskom jeziku nisam pronašla primjer takve upotrebe frazema *čiste krvi*, iako se u značenju “*istinski, pravi*” upotrebljava pridjev *čistokrvni*.

¹⁷ U ruskom jeziku nisam pronašla frazeme koji bi se odnosili na stanje iscrpljenosti povezano s nedostatkom krvi, dok su u hrvatskom jeziku frazemi tog tipa opisani pod 2.3.a)

кровь с носу - do potpune iznemoglosti

потом и кровью - teško, krajnjim naporom

хоть кровь из носу - pod svaku cijenu, bez obzira na napor i žrtve

3.6. U ruskom jeziku postoje i frazemi koji s obzirom na imenicu *krv* kao komponentu mogu biti organizirani oko vezanog značenja “*život*”, navedenog u sva tri rječnika hrvatskog jezika, ali niti u jednom od analiziranih rječnika ruskog jezika:

до последней капли крови - po svaku cijenu, ne žaleći život

лить (проливать) (свою) кровь за кого, что - umrijeti za koga što

умываться кровью за что - žrtvovati život za što

3.7. U ruskom jeziku sam pronašla i dva frazema s komponentom *krv* koje bismo mogli povezati s njenim vezanim frazeološkim značenjem “*fizičko tijelo*”, ali takvo značenje ne bilježe ni rječnici hrvatskog, ni rječnici ruskog jezika:

облекать в плоть и кровь - davati čemu konkretan, fizički oblik

облекаться плотью и кровью - dobivati konkretan, fizički oblik

3.8. Provedena analiza pokazala je da jednojezični rječnici ruskog jezika uz osnovno, prototipno značenje ne navode i sva vezana značenja imenice *krv* koja se pojavljuju u frazemima sa spomenutom imenicom kao komponentom. U analiziranim rječnicima ruskog jezika nisu navedena vezana značenja “*osjećaj*”, “*život*” i “*životna snaga, vitalnost*”, te moguća dodatna frazeološka značenja “*boja lica*” i “*fizičko tijelo*”.

4. Zaključak

U pokušaju da se opredijelimo za jedan od dvaju različitih pogleda na opravdanost proučavanja vezanog značenja riječi u okviru frazeologije može nam pomoći analiza načina na koji je semantički opseg leksema komponente frazema obrađen u jednojezičnim rječnicima.

Moja analiza načina i stupnja podudaranja semantičkog opsega imenice *krv* kao komponente frazema hrvatskog i ruskog jezika i njenog semantičkog opsega u jednojezičnim rječnicima hrvatskog i ruskog jezika pokazala je da su vezana značenja, odnosno značenja kroz koja se samostalna riječ bez dodatnog sintagmatskog okružja nikada ne ostvaruje, zastupljena u mnogo većoj mjeri nego što se to na prvi pogled čini. U hrvatskom je jeziku uz osnovno, prototipno značenje naveden i niz vezanih značenja oko kojih možemo grupirati gotovo sve frazeme s traženom komponentom, dok rječnici ruskog jezika uz osnovno navode nešto manje vezanih značenja, pa dio frazema s traženom komponentom ostaje na taj način negrupiran. Malobrojna nezabilježena vezana značenja, ali brojna navedena u rječnicima obaju jezika potvrđuju da je, bez obzira na mogući stav da su komponente frazema potpuno desemantizirane i ne mogu nositi pojedinačno značenje, proučavanje različitih preoblika značenja na sintagmatskoj razini i stvaranje novih, frazeološki vezanih značenja leksema komponenti od nesumnjive važnosti u frazeologiji. S druge pak strane, broj zabilježenih vezanih značenja u obama jezicima pokazuje da su ona u leksikologiji u znatnoj mjeri prihvaćena kao osobit tip leksičkog značenja, te da je semantička analiza frazema i njegovih komponenti njen nezaobilazan dio. Možemo stoga zaključiti da se u ovakvom semantičkom

istraživanju frazeologija i leksikologija isprepliću i potpomažu i isključuju jednostrana gledišta.

LITERATURA

- [1] Fink, Željka. 1998. *Leksikografska obrada frazema tipa "biti dobra srca" i "čovjek dobra srca"*. Filologija 30/31, 199. - 207.
- [2] Hudeček, Lana - Mihaljević, Milica. 1997. *Neka pitanja obrade frazema u općem hrvatskom rječniku*, Riječ, god. 3, sv. 175. - 83.
- [3] Lupačova, I., Larisa. 1988. *Frazeološki vezano značenje kao činilac širenja semantičkog opsega riječi*. Jezik, god. 35 sv. 5, 129. - 136.
- [4] Lupačova, I., Larisa. 1989. *Semantički obim somatizama u ruskom i srpskohrvatskom jeziku*. Književni jezik, god. 18, sv. 2, 87. - 95.
- [5] Lupačova, I., Larisa. 1988. *Sistem slobodnih i frazeološki vezanih značenja imenice "jezik" u srpskohrvatskom jeziku*. Književni jezik, god. 17, sv. 3, 169. - 174.
- [6] Menac, Antica. 1994. *Frazeologija u različitim tipovima jednojezičnih hrvatskih rječnika*. Filologija 22/23, 161. - 169.
- [7] Muhvić-Dimanovski, Vesna. 1993. *Neki problemi prezentacije frazeologizama u frazeološkim i općim rječnicima*. Filologija 20/21, 323. - 328.
- [8] Телия, В. Н. 1981. *Типы языковых значений (связанное значение слова в языке)*. Москва: Наука.
- [9] Vajs, Nada - Žic-Fuchs, Milena. 1998. *Definicija i frazem u jednojezičnom rječniku*. Filologija 30/31, 363. - 368.

RJEČNICI

- [10] Anić, Vladimir. 1998. *Rječnik hrvatskog jezika*. Treće, prošireno izdanje. Zagreb: Novi Liber.
- [11] *Большой толковый словарь русского языка*, под редакцией С. А. Кузнецова. Санкт-Петербург: Норинт, 1998.
- [12] Фёдоров, А. И. 1995. *Фраzeологический словарь русского литературного языка*. Новосибирск: ВО Наука.
- [13] *Фраzeологический словарь русского языка*, под редакцией А. И. Молоткова. Москва: Русский язык, 1978.
- [14] *Hrvatsko-njemački frazeološki rječnik*, u redakciji J. Matešića. Zagreb - München: Nakladni zavod Matice Hrvatske - Verlag Otto Sagner, 1988.
- [15] Iveković, F. - Broz, I. 1901. *Rječnik hrvatskoga jezika I*. Zagreb: Štamparija Karla Albrechta.

- [16] *Rječnik hrvatskog ili srpskog jezika (dio V.)*, u redakciji P. Budmanija. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1897.
- [17] Matešić, Josip. 1982. *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- [18] Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. 1992. *Толковый словарь русского языка*. Москва: "АЗЪ" Лтд.
- [19] *Rusko-hrvatski ili srpski frazeološki rječnik*, u redakciji A. Menac. Zagreb: Školska knjiga, 1979/1980.
- [20] *Словарь современного русского литературного языка, том пятый К-О*, под редакцией Бабкина и Сорокина. Москва: Академия Наук СССР, 1956.

Резюме

В попытке решить вопрос оправданности изучения связанного значения слова в рамках фразеологии, нам может помочь анализ способа обработки семантического объёма компонента фразеологизма в толковых словарях. Такой анализ показывает, что связанные значения, т.е. значения, в рамках которых самостоятельное слово без синтагматического окружения никогда не осуществляется, встречаем в толковых словарях чаще чем ожидаем. С другой стороны, число отмеченных связанных значений показывает, что они в лексикологии считаются особым типом лексического значения, а именно поэтому семантический анализ фразеологизмов и их компонентов становится её обязательной частью. Итак, можно сказать, что в семантическом анализе такого типа фразеология и лексикология тесно связаны и не позволяют приходиться к односторонним заключениям.